

ข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ทำการศึกษ

พื้นที่ทำการศึกษเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตตำบลท่าผา และแม่นาจร ซึ่งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำแม่แจ่มที่เป็นลุ่มน้ำสำคัญลุ่มน้ำหนึ่งของลุ่มน้ำปิง

จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่อยู่ตอนบนสุดของภาคเหนือของประเทศไทย มีอาณาเขตติดต่อกับพรมแดนของสหภาพพม่า โดยมีแนวพรมแดนยาวประมาณ 227 กิโลเมตร ตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 750 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 22,866 ตารางกิโลเมตร เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุดในภาค มีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 1,027 ฟุต หรือ 310 เมตร สภาพภูมิประเทศโดยส่วนใหญ่เป็นป่าไม้อุดมสมบูรณ์และภูเขาคือประมาณร้อยละ 83 ของพื้นที่ภาค จึงเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญทั้งของภาคและของประเทศ ทั้งยังทำให้มีอากาศหนาวเย็นในฤดูหนาวและร้อนอบอ้าวในฤดูแล้ง

เขตการปกครองของจังหวัดเชียงใหม่แบ่งออกเป็น 19 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ 184 ตำบล 1,829 หมู่บ้าน มีประชากรเมื่อ 31 ธันวาคม 2527 เป็นจำนวน 1,252,251 คนเป็นชายจำนวน 635,294 คน เป็นหญิงจำนวน 616,947 คน โดยมีประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลประมาณร้อยละ 12.26 ของประชากรทั้งจังหวัด อัตราความหนาแน่นโดยเฉลี่ยประมาณ 62 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยในเขตเทศบาลมีอัตราความหนาแน่นของประชากร 8,724 คน ต่อตารางกิโลเมตร (ตาราง 2.1)

การประกอบอาชีพของประชากรส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 80) ของจังหวัดได้แก่ การประกอบอาชีพด้านการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการปลูกพืชที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของจังหวัดได้แก่ ข้าว หอม กระเทียม ถั่วเหลือง ยาสูบ ลำไย ลิ้นจี่ และผักต่างๆ ในปีการเพาะปลูก 2526/27 มีการใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูกทั้งสิ้น 1,608,668 ไร่

ตาราง 2.1 จำนวนพื้นที่ ตำบล หมู่บ้านและประชากรในอำเภอต่างๆ ของจังหวัดเชียงใหม่
ปี 2527

ท้องที่	พื้นที่ (ตร.กม.)	ตำบล หมู่บ้าน		จำนวนราษฎร		
				ชาย	หญิง	รวม
1. อ.เมือง	172.27	9	-	100,229	98,403	198,632
2. ในเขตเทศบาล	17.6	7	-	76,351	77,186	153,537
3. อ.สารภี	128.36	12	99	32,185	33,085	65,369
4. อ.สันทราย	318.36	12	83	36,816	36,120	72,936
5. อ.คอกสะเก๊ก	749.00	13	91	29,960	30,029	60,029
6. อ.สันกำแพง	831.02	15	130	42,179	41,779	83,958
7. อ.แม่วิม	359.81	11	67	32,618	30,495	63,113
8. อ.แมแตง	1,520.57	13	103	31,900	30,045	61,945
9. อ.สะเมิง	1,002.20	5	35	10,172	9,447	19,629
10. อ.พร้าว	1,281.22	11	93	24,089	22,693	46,782
11. อ.เชียงดาว	2,428.59	7	56	24,287	22,450	46,737
12. อ.ฝาง	1,561.63	8	91	55,373	53,123	108,496
13. อ.แม่อาย	900.00	6	48	22,895	21,590	44,485
14. อ.หางดง	309.22	10	86	29,532	27,976	57,508
15. อ.สันป่าคอง	890.56	12	139	52,847	52,882	105,730
16. อ.จอมทอง	1,085.02	9	85	42,424	42,190	84,614
17. อ.ฮอด	1,596.00	6	47	16,680	17,038	33,718
18. อ.แม่นาม	3,750.32	6	66	23,311	20,937	44,248
19. อ.อมก๋อย	2,336.26	4	50	12,781	12,361	25,142
20. อ.คอกเตา	1,396.35	6	37	10,633	10,265	20,898
21. กิ่ง อ.เวียงแหง	332.60	2	12	4,384	3,988	8,372
รวม 19 อำเภอ 1 กิ่ง	22,866.00	184	1,829	635,294	616,947	1,252,251

ที่มา ที่ทำการปกครองจังหวัดเชียงใหม่

เป็นต้นจำนวน 757,378 ไร่ พืชไร่จำนวน 480,201 ไร่ ไม้ผล-ไม้ยืนต้นจำนวน 224,871 ไร่ พืชผัก 144,955 ไร่ และไม้ดอก-ไม้ประดับจำนวน 1,263 ไร่ (ตาราง 2.2) สำหรับสัตว์ที่เลี้ยงกันมากได้แก่ ไก่ สุกร เป็ด โคและกระบือ โดยมีจำนวนสัตว์ต่างๆ เหล่านี้ในปี 2527. ประมาณ 1,567,717 , 258,451 , 168,623 , 111,945 และ 100,202 ตัว ตามลำดับ (ตาราง 2.3)

ในปี 2525 มูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวน 17,099 ล้านบาท (ตามราคาตลาด) ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมสูงสุดในภาคเหนือ รั้งท้ายรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลของจังหวัดคิดเป็นมูลค่า 14,012 บาทต่อปีในปี 2525 (ตามราคาตลาด) สูงกว่าระดับรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลของภาคใต้อย่างมีระดับรายได้ 11,434 บาทต่อปี แต่ต่ำกว่าระดับรายได้ต่อบุคคลของภาคอื่น ๆ ของประเทศทุกภาคยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ของภาคเหนือในปีเดียวกัน จังหวัดเชียงใหม่จะมีระดับรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลต่อปีเป็นอันดับที่สามรองจากจังหวัดตากและอุตรดิตถ์ ตามลำดับ

อำเภอแม่แจ่ม

จังหวัดเชียงใหม่แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 19 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ อำเภอแม่แจ่มเป็นอำเภอหนึ่งในจำนวนดังกล่าว โดยตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัด อยู่ห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ประมาณ 156 กิโลเมตร ทางฮอด-แม่แจ่ม และ 116 กิโลเมตร ทางจอมทอง-อินทนนท์ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,750.322 ตารางกิโลเมตร สภาพพื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นป่าไม้และภูเขาตามลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัด พื้นที่ที่มีสภาพเป็นที่สูงและภูเขามีสัดส่วนประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่อำเภอ โดยมีพื้นที่ที่เป็นราบลุ่มเพียงร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมดส่วนพื้นที่ที่เหลือมีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขา ลำน้ำสำคัญที่ไหลผ่านอำเภอได้แก่ แม่น้ำแม่แจ่ม มีต้นกำเนิดที่ตำบลบ้านจันทร์ ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของอำเภอ ไหลผ่านตอนกลางของอำเภอไปบรรจบกับแม่น้ำปิงที่บ้านสบแจ่ม อำเภอจอมทอง

จำนวนประชากรของอำเภอแม่แจ่ม ในปี 2527 รวมทั้งสิ้น 40,961 คน ประชากรในอำเภอแม่แจ่มโดยส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาที่มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 59.98 ของจำนวนประชากรทั้งหมด โดยมีเผ่ากะเหรี่ยงมากที่สุด รองลงมาได้แก่ เผ่าม้ง และลีซอ ตามลำดับ

ตาราง 2.2 ข้อมูลการเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2527

ชื่ออำเภอ	พื้นที่	พืชไร่	ไม้ผล-ไม้ประดับ	พืชผัก	ไม้ดอก-ไม้ประดับ	รวม
1. เมืองเชียงใหม่	15,125	3,037	5,360	3,235	150	26,907
2. สันทราย	37,322	19,032	8,166	7,718	122	62,360
3. สันทราย	51,214	21,767	6,885	1,896	270	82,032
4. กอฮะเก้	50,061	19,039	14,325	5,672	48	89,145
5. สันกำแพง	74,560	14,183	16,978	400	165	106,294
6. แม่ริม	27,121	25,514	5,444	7,937	3	66,019
7. แม่แตง	29,512	35,773	18,450	6,000	-	89,735
8. สันป่าสัก	12,455	9,155	4,248	7,775	-	33,633
9. พร้าว	40,174	31,563	1,210	261	-	73,208
10. เชียงดาว	21,904	18,058	10,740	1,438	-	52,140
11. ส่า	72,680	39,698	53,966	52,113	231	218,688
12. แม่อาขย	60,172	30,283	2,900	11,670	-	105,025
13. หางพง	41,906	18,790	2,708	2,164	20	65,588
14. สันป่าตอง	65,424	39,434	26,121	712	-	131,691
15. จอมทอง	60,056	55,834	14,807	29,815	433	160,945
16. ฮอด	21,672	11,748	3,887	450	20	37,777
17. แม่แจ่ม	24,306	56,298	1,200	1,630	10	83,444
18. อมกอญ	15,887	8,139	18,377	127	209	42,739
19. กอฮะเก้	21,943	54,020	2,868	3,497	135	82,463
20. กิ่ง อ.เวียงแหง	11,147	2,065	1,372	51	-	14,635
รวม	754,649	503,430	220,012	144,561	1,816	1,624,468

ที่มา สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่

ตาราง 2.3 สถิติการเลี้ยงโค, กระบือ, สุกร, เป็ด, ไก่ ของจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2527

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	จำนวน (ตัว)				
	โค	กระบือ	สุกร	ไก่	เป็ด
1. เมืองเชียงใหม่	1,578	1,025	8,225	65,450	8,565
2. ส่าง	2,192	4,918	13,805	96,582	222
3. เชียงดาว	4,800	4,164	6,336	14,357	2,815
4. สันทราย	5,012	6,105	10,025	30,125	2,760
5. จอมทอง	14,488	11,712	36,733	115,285	36,733
6. ส่าร์ก	1,443	1,251	5,414	60,144	8,881
7. แม่ริม	2,794	2,871	5,850	52,171	11,973
8. ทอยสะเก็ด	5,173	6,923	10,953	145,773	19,053
9. สันกำแพง	8,472	6,253	18,567	378,192	2,937
10. สันป่าตอง	6,636	5,612	63,067	114,252	36,410
11. แม่แตง	4,617	4,693	9,984	83,784	6,022
12. หางคอง	3,326	1,060	10,835	98,885	17,846
13. อมกอย	8,372	8,796	9,623	64,493	376
14. ช่อก	9,812	5,819	5,087	41,342	688
15. แม่อาฮ	2,265	5,780	5,662	67,600	4,600
16. แม่แจ่ม	7,642	7,728	24,372	28,890	3,420
17. พร้าว	4,618	4,431	8,621	53,130	1,139
18. สะเมิง	4,788	5,856	11,197	26,581	3,662
19. ทอยเตา	11,864	1,632	3,123	36,921	421
20. กิ่ง อ. เวียงแหง	2,053	3,579	872	3,760	200
รวมทั้งสิ้น	111,945	100,202	258,451	1,567,717	168,623

ที่มา สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงใหม่

กล่าวคือ มีชาวไทยพื้นเมืองจำนวน 16,394 คน กะเหรี่ยง 20,513 คน ม้ง 2,881 คน ลัวะ 1,125 คน และเผ่าอื่นๆ อีกจำนวน 48 คน มีจำนวนครัวเรือนรวมกันทั้งสิ้น 7,288 ครัวเรือน ความหนาแน่นโดยเฉลี่ยเท่ากับ 11 คนต่อตารางกิโลเมตร (ตาราง 2.4)

อำเภอแม่แจ่มแบ่งเขตของการปกครองออกเป็น 6 ตำบล 65 หมู่บ้านดังนี้

1. ตำบลช้างเคือง	12	หมู่บ้าน
2. ตำบลท่าผา	13	หมู่บ้าน
3. ตำบลบ้านทับ	20	หมู่บ้าน
4. ตำบลแม่นาจร	6	หมู่บ้าน
5. ตำบลบ้านจันทร์	7	หมู่บ้าน
6. ตำบลแม่อิง	7	หมู่บ้าน

การปกครองส่วนท้องถิ่นของอำเภอ ได้กำหนดให้บ้านหมู่ที่ 3, 4 และ 12 ตำบลช้างเคือง เป็นเขตสุขาภิบาลแม่แจ่ม ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษาเดือนมกราคม 2500

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของอำเภอได้แก่ ป่าไม้และแหล่งแร่ พื้นที่ป่าไม้ของอำเภอแม่แจ่มเป็นพื้นที่ที่มีขนาดกว้างใหญ่ที่สุดของจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจำนวน 2,477,634 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 20.05 ของพื้นที่ป่าสงวนของจังหวัดประเภทของป่าไม้ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของอำเภอได้แก่ ไมกระยาเลย ไม้สักและป่าสน โดยที่ไมกระยาเลยจะมีกระจายอยู่ทั่วไปทุกท้องที่ของอำเภอ ส่วนไม้สักจะมีมากในเขตท้องที่ตำบลท่าผาและแม่อิง และป่าสนมีมากในเขตตำบลบ้านจันทร์ และแม่นาจร สำหรับทรัพยากรแร่ที่สำคัญๆ ของอำเภอมีหลายชนิดได้แก่ ฟลูออไรท์ แมงกานีส วุลเฟรม ซีไลต์ เฟลสปาร์ และแร่คอปเปอร์ โดยแหล่งแร่ต่างๆ เหล่านี้จะมีกระจายอยู่ในพื้นที่ของทุกตำบล ซึ่งอำเภอแม่แจ่มยังเป็นเขตที่มีแหล่งแร่อุดมสมบูรณ์มากที่สุดของจังหวัด กล่าวคือมีจำนวนเหมืองรวม 16 เหมืองรวมเป็นเนื้อที่ประมาณ 3,228 ไร่ ซึ่งเป็นเนื้อที่ที่มากที่สุดในจังหวัด

ตาราง 2.4 แสดงจำนวนประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จำนวนเป็นรายตำบล ในอำเภอ

แม่แจ่ม พฤษภาคม 2527

ตำบล	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร			พื้นที่ทั้งหมด (ตร.กม.)	ความหนาแน่น (คน/กม. ²)			
		ไทยเชื้อสายไทย	ละว้า	อื่นๆ					
ช้างเคือง	1,730	7,699	898	-	8,597	262	32.81		
พญา	1,483	4,942	1,930	185	7,057	717	9.84		
แม่จาง	953	1,868	3,743	438	6,097	856	7.07		
แม่ศึก	970	1,584	3,192	1,340	6,116	527	11.61		
บ้านทับ	1,184	301	5,186	402	7,014	851	8.24		
บ้านจัน	968	-	5,564	516	6,080	550	11.19		
รวม	7,288	16,394	20,513	1,125	2,881	48	40,961	3,763	10.89

ที่มา: โครงการพัฒนาผู้นำแม่แจ่ม "รายงานสรุปข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่โครงการพัฒนาผู้นำแม่แจ่ม", 2527

การประกอบอาชีพของประชากรโดยส่วนใหญ่ได้แก่การเกษตร สำหรับด้านการพาณิชย์และอุตสาหกรรม (นอกเหนือจากอุตสาหกรรมแร่) นั้น มีประชากรเพียงส่วนน้อยที่ประกอบอาชีพในคานัน พืชที่ปลูกกันมากในอำเภอแม่แจ่มได้แก่ ข้าวไร ข้าวนาปี ข้าวโพด ถั่วเหลือง และถั่วลิสง นอกจากนี้ยังมีพืชไร่อื่นๆ และพืชผักอีกบ้างเล็กน้อย (ตาราง 2.5) การปลูกพืชโดยแบ่งเป็นประเภทการใช้ที่ดินดังนี้

1. ที่นา	24,306	ไรคิดเป็นร้อยละ	29.13	ของพื้นที่ที่ใช้เพื่อการเกษตร
2. พืชไร่	56,298	ไรคิดเป็นร้อยละ	67.47	ของพื้นที่ที่ใช้เพื่อการเกษตร
3. ไม้ผล-ไม้ยืนต้น	1,200	ไรคิดเป็นร้อยละ	1.44	ของพื้นที่ที่ใช้เพื่อการเกษตร
4. พืชผัก	1,630	ไรคิดเป็นร้อยละ	1.95	ของพื้นที่ที่ใช้เพื่อการเกษตร
5. ไม้คอก-ไม้ประคัม	10	ไรคิดเป็นร้อยละ	0.01	ของพื้นที่ที่ใช้เพื่อการเกษตร
รวม	83,444	ไรคิดเป็นร้อยละ	100	ของพื้นที่ที่ใช้เพื่อการเกษตร

ในด้านการเลี้ยงสัตว์ของอำเภอนั้น มีการเลี้ยงสัตว์หลายชนิดได้แก่ ช้าง ม้า โค กระบือ สุกร ไก่ เป็ด ห่านและแพะ เป็นต้น สำหรับสัตว์ที่เลี้ยงกันมากได้แก่ ไก่ สุกร โค กระบือ และเป็ด โดยมีจำนวนรวมทั้งสิ้นในปี 2527 เป็น 28,890 24,372 7,642 7,728 และ 3,420 ตัว ตามลำดับ นอกเหนือจากสัตว์ต่างๆ เหล่านี้แล้ว อำเภอแม่แจ่มเป็นอำเภอที่มีการเลี้ยงช้างมากที่สุด คือมีการเลี้ยงช้างถึง 171 เชือก หรือคิดเป็นร้อยละ 56.62 ของจำนวนช้างทั้งหมดในจังหวัด สำหรับการประกอบอาชีพด้านการประมงนั้นมีน้อยมาก โดยในปี 2526 มีปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้เพียง 4,190 กิโลกรัม ซึ่งเป็นอำเภอที่จับสัตว์น้ำได้น้อยที่สุดเป็นอันดับ 4 ของจังหวัดรองจากอำเภอมกนอย กิ่งอำเภอเวียงแหง และอำเภอฮอดตามลำดับ

อำเภอแม่แจ่มเป็นอำเภอที่เป็นทองที่ถูกรังคันการ ถึงแม้ว่าการคมนาคมติดต่อกันระหว่างอำเภอแม่แจ่มกับอำเภออื่นของจังหวัดจะสามารถทำได้สะดวกพอสมควร แต่การคมนาคมภายในอำเภอระหว่างตำบลและหมู่บ้านต่างๆนั้น ยังเป็นไปด้วยความลำบากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝน ซึ่งมีหลายท้องที่ที่สามารถติดต่อกันกันได้โดยการเดินเท้าเพียงอย่างเดียว ในด้านการให้บริการด้านสาธารณสุขไปภอกนั้น มีเพียงการให้บริการด้านการศึกษาและการประปา ซึ่งเป็นบริการสาธารณะเพียง 2 ประเภทเท่านั้นที่มีอยู่ในเขตอำเภอแม่แจ่ม นอกจากนี้อำเภอแม่แจ่มยัง

ตาราง 2.5 การปลูกพืชบางชนิดของอำเภอแม่แจ่ม ปีการเพาะปลูก 2526/27

ชนิดพืช	พื้นที่ปลูก (ไร่)	พื้นที่เสียหาย (ไร่)	พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)
ข้าวนาปี	4,672	25	4,647	500
ข้าวเหนียวนาปี	19,634	-	19,634	500
ถั่วเหลือง(ฝน)	650	-	650	150
ถั่วเหลือง(แล้ง)	5,912	-	5,912	-
ถั่วลิสง (แล้ง)	176	-	176	-
หอมหัวเล็ก (หอมแดง)	315	-	315	1,000
กระเทียม	1,463	-	1,463	1,500
ยาสูบพื้นเมือง	300	-	300	520
ลำไย	178	-	64	-
ลิ้นจี่	310	-	7	-

ที่มา สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่

มีปัญหาคความยากจนของประชาชน และความมั่นคงของชาติทั้งในเรื่องแหล่งผลิตยาเสพติด(ฝิ่น) และผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ทำให้รัฐบาลมุ่งความสนใจที่จะทำการพัฒนาอำเภอนี้เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ดังนั้น จึงมีหน่วยงานต่างๆ ของรัฐเป็นจำนวนมากที่เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีโครงการพิเศษอื่นๆ เช่น โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม และโครงการแคว้ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม ซึ่งเป็นโครงการใหญ่ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาพื้นที่ในเขตอำเภอแม่แจ่มมากกว่าทุกๆ โครงการ.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved